

Müasir Azərbaycan elmi

Reallıqlar və perspektivlər

Müasir dövrdə qloballaşma və informasiya cəmiyyəti quruculuğu fonunda hər bir ölkənin qarşısında bir sıra strateji vəzifə və tələblər durur. İnkışafın strateji məqsəd kimi müəyyənlendirilməsi isə ayrı-ayrı sahələrin paralel tərəqqisini və XXI əsrin çağırışlarına adekvat cavab verməyi zəruri edir. Məhz bu na görə də, milli dövlətlərin inkişaf konsepsiyasında milli tərəqqini təmin edən əsas faktor kimi strateji əhəmiyyətli sahələrə xüsusi diqqət yetirilməsi müəyyən olunur. Bu baxımdan, təhsil və elm sektorunun inkişafı xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Ümumiyyətə, sosial-iqtisadi fealiyyət sahələrində rəqabetin gücləndiyi, habelə təbii resursların tədricin təkcəyi bir dövrdə təhsilin və elmin rolu artmaqdadır. Məlumdur ki, təhsil fenomeni öz strateji əhəmiyyətinə görə dünyanın en inkişaf trendlərini, tərəqqinin konseptual əsaslarını müəyyən edir. Bu mənada, qloballaşan dünyanın tələblərinə uyğun təhsil sistemi formalasdırmaq, bu sahədə davamlı islahatlarla nizamlı inkişafə malik olmaq ölkənin beynəlxalq rəqabətliliyini şərtləndirən əsas amillərdən biri kimi çıxış edir. Ümumilikdə, cəmiyyət daxilində təhsil və elm sektorunun inkişafı digər sahələrin də paralel tərəqqisine mühüm töhfələr verir. Bu prosesdə aktiv rol oynayan faktorlar sırasında isə hər bir ölkədə fealiyyət göstəren ali təhsil müəssisələri və elmi-tədqiqat institutları xüsusi yer tutur.

Dövlətimizin apardığı sosiomədəni modernlaşma kursu modernlaşan cəmiyyətin problemlərinin dərk edilmesi, azərbaycanlıq fəlsəfəsi və ideologiyasının inkişafı, eləcə də, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi, Azərbaycan modernlaşməsinin modelinin təbliği işində ölkənin alimlərindən, ilk növbədə, filosoflarından böyük səy və destək tələb edir. Bütün postsovet məkanında, xüsusən də Azərbaycanda modernlaşma iqtisadi inkişafdan və ölkənin texnoloji təchizatından başlayır. Sonra isə modernlaşmanın nailiyətləri zəminində onun növbəti-sosiomədəni modernlaşma mərhəlesi formalşır ki, o da modernlaşmanın məqsəd və vasitələrini müəyyənleşdirir və əhalinin aktiv hissəsini modernlaşma proseslərinə cəlb edir. Bu kursun məzgi ondadır ki, zamanın çağırışlarına cavabları keçmişdə deyil, təsiri gələcəyə hesablanmış hal-hazırkı dövrün əsas təməyüllərinin dərk edilməsində axtarmaq lazımdır. Keçmiş, elə eslində, bu məsələdə başqalarının təcrübəsinə də, yalnız, cəmiyyətin müəyyən inkişaf mərhələlərində onun ictimalı şüurunun özünməxsusluğunu və xüsusiyyətlərini başa düşüldüyü halda istifadə etmek mümkündür. Aydındır ki, bəziləri üçün müasirlik - bazar iqtisadiyyatı, fərdin tam azadlığı, digərləri üçün isə bazar iqtisadiyyatı, həm də yüksək səviyyəli elm və mədəniyyətə malik məsuliyyətli dövlətdir. Dövlətimiz belə hesab edir ki, bu yol ölkəmizi bilik və informasiya cəmiyyətinə getirib çıxaraq. Bu o deməkdir ki, modernlaşma sosiomədəni mərhələyə malik olmaqla, həm də ayrılmaz surətdə cəmiyyətin şüuru, onun elmə, təhsilə, mədəniyyətə münasibəti ile bağlıdır. Prinsip etibarilə, artıq hamı tərəfindən qəbul olunmuşdur ki, XXI əsr yüksək elmi-texniki potensiala, kapitala malik, elmə, onun maliyələşdirilməsinə önem verən cəmiyyət və dövlətlərin əsridir.

Qədim tarixi və böyük ənənələri olan Azərbaycan elmi bu gün ölkəmizin hərəkətli inkişafının hərəkətverici qüvvəsinə çevrilib. Milli dövlətçilik məraqları əsasında inkişaf etdirilən elm ölkəmizdə daha işıqlı sabahların yaradılmasına yeni güclə və qüvvət verir. Son illər ölkədə elmin nüfuzunun yüksəldilmesi, cəmiyyətin inkişafında elmin əhəmiyyətinin artırılması və elmi fealiyyətin stimulasiyası istiqamətində bir sıra dövlət əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilir.

2018-ci il aprelin 9-da Prezident İlham Əliyev cəmiyyətin inkişafında elmin əhəmiyyətini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasında "Elm günü"nün təsis edilməsi haqqında Sərencam imzalayıb. Bu tarix ölkə üçün əlamətdar bir vaxt - AMEA-nın təsis olunduğu güne təsadüf etdiyi üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Respublika həyatının müxtəlif sahələrinin inkişaf etdirilməsində, ictimai fikrin formalasdırılması və möhkəmləndirilməsində, dövlət məstəqiliyi uğrunda mübarizə yollarında AMEA-nın böyük xidmətləri var. 1945-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının yaradılması və fealiyyəti ilə xalqımız elm sahəsində daha böyük uğurlar əlde etməye nail olub. Akademiyanın keçdiyi çətin və şərəflə yol elmimizin inkişafının böyük bir tarixi mərhələsi olmaqla yanaşı, ölkəmizin tərəqqisində elmin, alim sözünün, ziyaşı və mövqeyinin geniş imkanlara malik olduğunu nümayiş etdirən elmi-ictimai hərəkatın, mədəni-texniki proseslərin də mühüm bir göstəricisidir. Ölkəmizdə elmin sistemi inkişafında XX əsr xüsusi mərhələ teşkil edir.

Bir məsələni xüsusişlə qeyd etmək lazımdır ki, Ulu Önder Heydər Əliyev Respublikamız rəhbərliyə gəldiyi ilk günlərdən elmin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərə xüsusi diqqət yetirmiş, ona daim qayğı göstərmiş, elmin sürətli inkişafı üçün mühüm qərarlar vermişdir. Onun diqqət və qayğısı neticəsində elmi-tədqiqat institutlarının və elmi işçilərinin sayı artır, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının mədəni-texniki bazası möhkəmlənir, elmi-tədqiqat institutları üçün yeni korpuslar tikilir, xüsusi təyinatlı laiyihə-konstruktur böürləri yaradılırdı, Azərbaycan elminin ölkədə və dünyada tanıtılmasına səy göstərilir, elmi-tədqiqat işlərinin səviyyəsi yüksəlir, elmin tətbiq sahələri genişlənir, elm adamlarına yaradılıcılıq səraiti yaradılır, görkəmlə alımlıların fealiyyətləri təqdir olunur, onlar mükafatlandırılırlı. Azərbaycan dili, ədəbiyyatı və tarixi üzrə aparılan tədqiqatların genişləndirilməsinə xüsusi fikir verilirdi. Bir faktı qeyd etmək lazımdır ki, 1978-ci ildə elmi-tədqiqat, layihə və sahə institutlarının sayı 118-ə, elmi işçilərin sayı 21407 nefər, akademik və müxbir üzvler 100 nefər, elmlər doktorları 853, elmlər namizədlərinin sayı 7594 nefər çatmışdır.

Heydər Əliyevin elmə olan diqqətinin digər bərəz bir sübutu isə hələ Azərbaycan Prezidenti seçilməzdən əvvəl ziyanlarla ilk görüşlərindən birini 1993-cü il sentyabrın 21-də Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasında keçirməsidir. Bunu da yalnız ölkə rəhbərəmizin alımlərə bəslədiyi böyük ehtiram, Azərbaycan elminin gələcəyinə göstərilən hədsiz qayğı və diqqətə izah etmək olardı. Həmin görüşdə Umummilli Lider belə qeyd edirdi: "Mənə sədalar gelir ki, Elmlər Akademiyasını, institutları dağıtmak istəyir, elm ocaqlarına biganə münasibət var. Biz bunların hamısına son qoyacaqıq. Nəyin bahasına olursa-olsun, son qoyacaqıq. Hansı iqtisadiyyat olursa-olsun, elm inkişaf etməlidir." Məhz bu çıxışdan sonra o dövrdə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının lağv olunması ilə bağlı söz-söhbətə son qoyulmuş və Azərbaycan elmi məhəbətli təhlükəsindən xilas edilmişdir.

Ulu Önder Heydər Əliyevin müdriyliklə müəyyən etdiyi və həyata keçirdiyi elm siyaseti bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Prezident İlham Əliyev çıxışlarında mütəmadi olaraq gənclərin ictimali-siyasi və humanitar proseslərdə göstərdiyi səyləri nəzərə alaraq onları novator, yeniliyə can atan və vətənpərvər insanlar kimi təqdim edir. Həqiqətən de, dövlətin gənclər üçün yaradıldığı geniş imkanlar onları nəinki cəmiyyətin avangard qüvvəsinə çevirir, üstəlik, gənc nəsl özünün intellektual potensialı ilə Azərbaycanı beynəlxalq məsələvidə daha azmla təmsil etmək üçün qətiyyət göstərməkdədir.

Elmin inkişafı Azərbaycanda dövlət siyasetinin tərkib hissələrindən biridir, çünki dövlətin sosial-iqtisadi qüdrəti, ölkənin müdafiə qabiliyyəti və milli təhlükəsizliyi, cəmiyyətin mədəni-mənəvi tərəqqisi və xalqın rifahı elmin inkişaf səviyyəsi ilə birbaşa əlaqəlidir. Cəmiyyətin inkişafında elmin feal iştirakının təmin olunması elmin özünün təkmilləşdirilmiş təşkilatı strukturunun yaradılmasını zəruri edir.

Elnur MUSTAFAYEV
AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına
Şərqişunaslıq İnstitutunun şöbə müdürü,
institutun Genç Alim və
Mütəxəssislər Şurasının sədri,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru